

Lidská práva

Myšlenka základních lidských práv má smysl jen za předpokladu, že rozlišujeme tzv. základní (fundamentální) práva od práv zákonných, legálních. To je nepochybně záměrem oněch amerických a francouzských formulací z konce 18. století, jakož i recentních formulací mezinárodních dokumentů. Důraz na to, že se každý člověk rodí jakoby vybaven základními svobodami a právy chce zabránit, aby se uplatňovalo chápání práv jako něčeho, co bezprávnému novorozenci uděluje resp. přiděluje společnost (nebo stát). Zdrojem základních práv není společnost, není vůbec člověk, nýbrž tato práva jsou nedílnou složkou a součástí lidské existence. A protože osvícenská nálada už nedovolovala mluvit o Bohu jako garantovi rovných práv a svobod, byla garance připsána tzv. přírodě. Z této koncepce pak vyplývá, že práv a svobod nabývá každý člověk při zrození. Nejnovější (ale jinak a v jiném ohledu již stará) diskuse posouvá ono „vlastnění“ práv a svobod ještě před narozením, tj. do nějakého období života embrya. Krajní názor (především oficiální katolický) posouvá tento okamžik až do chvíle splynutí gametu s vajíčkem v jedinou buňku. Jak je zřejmé, jeden rys mají tyto koncepce společný: práva a svobody nemohou být tam, kde neexistuje či není k dispozici nějaký jejich nositel. To jen podtrhuje skutečnost, že práva i svobody jsou chápány jako vlastnost, kvalita (eventuelně to, co může být vlastněno).

Právě zde učinil náš Rádl cosi základně významného, i když nebyl první, ale mohl v tom navázat na některé myšlenky starší (nemáme ovšem důkazu, že by jeho navázání bylo vědomé, tj. že o zdrojích této myšlenky věděl). Ve svém posledním spisku, v „Útěse z filosofie“, vztah mezi pravdou a člověkem proti běžnému chápání obrátil: ne my máme pravdu, ale pravda má nás. O sto let před ním učinil něco podobného mladý Marx. Karel Kosík upozornil na to, že ještě před ním něco takového, opět v jiné souvislosti, učinil Schelling. Největší chyba je v onom pochopení pravdy jako našeho „vlastnictví“, tedy jako něčeho, co „máme“ resp. můžeme „mít“. Toho pak lze velmi obdobně užít také pro myšlenku lidských práv: také ona jsou něčím, co nelze „mít“, ale co naopak „má“ nás, tj. nejen v tom smyslu, že jde konkrétně o nás a jenom o nás, tedy že tato práva jsou určitou výsadou a zároveň závazkem pro nás, nýbrž že jak výsady, tak závazky se vztahují i k druhým lidem, takže my musíme respektovat jak práva vlastní, tak – a to především – práva těch druhých. A tato práva tedy předcházejí našemu narození.

(Písek, 980421-1.)